

Figur 7.8.1

Den norske kystsonen er attraktiv for mange brukerinteresser.
The coastal zone of Norway is attractive to many stakeholders.

Norge har en kystlinje som er 57 000 km lang når øyer og holmer regnes med, og 2/3 av befolkningen bor langs kysten. Vi har større og mer varierte kystområder enn de fleste andre land, med en rik biologisk produksjon og et stort biologisk mangfold. Kystsonen brukes som resipient, næringsområde og rekreasjonsområde, og er dermed arena for mange og tildels motstridende interesser. Økt verdiskaping og annen aktivitet er i ferd med å øke presset på kystsonen og true marint miljø og ressurser også i Norge. Selv om Norges kystsoner foreløpig er relativt lite påvirket av menneskets ulike aktiviteter, finnes det problemområder langs kysten, og nye trusselbilder. En balansert utvikling av kystsonen mellom bruk og vern må baseres på økt kunnskap. Havforskningsinstituttet vil styrke sin rolle som kunnskapsleverandør.

Mange og kryssende brukerinteresser

Sentrale brukere av kystfarvannene er de som driver fiske og fangst eller havbruk, sjøfartsinteressene, og de som bruker sjøen som resipient (til f.eks. kloakkutslipp). Viktige grupper med verneinteresser er opptatt av uforstyrret natur, organismenes egenverdi og biologisk mangfold. Mange av dem som representerer rekreasjonsinteresser og turisme, er også opptatt av vern. Bildet kompliseres betydelig ved at det finnes mange typer/grader av brukere og vernere. Som eksempel på brukere fra "høstesiden" kan nevnes ulike typer yrkesfiskere og fritidsfiskere, sportsfiskere og fisketurister. Disse representerer et stort spekter av innsats. Fra vernesiden kan nevnes de klassiske naturvernere, ulike rekreasjonsinteresser og turister som ønsker båt- og badeliv i upåvirket natur, kultur- og naturopplevelser (Figur 7.8.1).

Parallelt med økende engasjement omkring utviklingen i kystsonen, legges stadig større vekt på brukerinvolvering i planlegging og forvaltning som vedrører kystsonen og dens ressurser. En fremtidsrettet forvaltning av kystområder må derfor ta mange hensyn, og begrepet "Helhetlig kystsoneforvaltning", på engelsk "Integrated coastal zone management (ICZM)", er innført. Foreløpig arbeides det i mange land med å gi et slikt begrep innhold, men en helhetlig forvaltning må iallfall baseres på et bredt kunnskapsgrunnlag, hvorav innsikt i marinøkologi er sentralt, og føre-var-tenkning synes å få økende plass.

Tre "biologiske verdier" har en sentral plass i en helhetlig kystsoneforvaltning; 1) kystsonens naturlige, høye biologiske produktivitet må bevares (særlig vil mange være interessert i produksjonen av matfisk), 2) det biologiske mangfoldet (i vid forstand menes kystsonens samling av gener, arter, naturtyper og leveområder/habitater) må beskyttes og 3) kystmiljøet må bevares rent, slik at vi høster og produserer ren sjømat. At bortimot alle grupper med langsiktige interesser i kystsonen vil være enige i at disse tre sentrale forhold må ivaretas, gir et gunstig utgangspunkt for å utvikle en helhetlig kystsoneforvaltning. En hovedutfordring blir å sikre at fremtidens næringer og aktiviteter i kystsonen kan foregå parallelt, og uten for store negative ringvirkninger. Et dilemma for moderne kyststater er at de allerede har betydelig verdiskaping, og ser for seg mer, nettopp i kystsonen hvis kvaliteter samtidig trues.

Hva truer?

De største truslene for kystsonen er overbeskatning, ødeleggelse av leveområder og forurensning. For å forhindre reduksjon av kystsonens verdi som et langsiktig livsgrunnlag for nasjonen, bør samfunnet for fremtiden investere i økt kunnskap om kystens marine arter, deres leveområder og livsgrunnlag.

Havbruk er sammen med landbruk og kommunal kloakk en betydelig nasjonal kilde for tilførsel av næringssalter til norske kystfarvann. Næringssalter er i utgangspunktet nødvendig for god algevekst og høy primærproduksjon, men spesielt i innelukkede fjorder og poller kan det bli for mye. Mulige virkninger av oppdrettsanlegg på eksempelvis torskens gytevandring til lokale gyteplasser er også under diskusjon, og smittefare og utveksling av parasitter mellom oppdrettsorganismer og vill fauna er temaer som reiser mange spørsmål. Oppdrettsnæringen ønsker selv forskning på dens mulige negative virkninger for å bidra til en opplyst debatt, og beskytte næringen mot uberettigede påstander.

Utslipp fra industri og større havneområder har skapt lokale miljøproblemer. I flere fjordområder inneholder fisk eller skaldyr så høye konsentrasjoner av enkelte miljøgifter at myndighetene fraråder folk å spise denne sjømaten. I dag er det kostholdsråd for 24 havner og fjordområder i Norge.

Selv om det ikke foregår næringsfiske i områdene med påvist forurensning, innebærer det en innskrenkning både av mulighetene for oppdrett, og for fritidsfiske i folks nærområder.

Kystmiljøet trues også av introduksjoner av fremmede arter, blant annet gjennom transport og utslipp av ballastvann med båter fra andre farvann. Introduerte arter kan tenkes å påvirke våre naturlige økosystemer på en negativ måte, og vi kan få problemer forårsaket av introduserte, sykdomsfremkallende organismer.

Kamp om arealer

Tilgang til egnede arealer og lokaliteter vil være en nøkkelfaktor for økt verdiskaping. Dagens produksjonssystemer innen havbruksnæringen beslaglegger betydelige arealer, og hver oppdrettskonesjon disponerer ofte to - tre lokaliteter. Det er en etablert forvaltningspraksis med minimum 1 km mellom enkeltanlegg for å redusere risiko for overføring av fiskesykdommer. I tillegg kommer ulike forbudssoner omkring oppdrettsanlegg på henholdsvis 20 m og 100 m for ferdsl og fiske. En mulig mangedobling av produksjonen kan føre til tilsvarende etterspørsel etter arealer.

Det synes nødvendig å utvikle mer rasjonelle produksjonssystemer og måter å organisere næringen på. En fortsatt utvikling med dagens teknologi kan føre til større fysiske inngrep i kystsonen og båndlegging av områder på bekostning av andre interesser. Det er behov for å utforske mulighetene for positiv sameksistens eller kombinasjon av flere typer aktiviteter. Det krever blant annet kunnskap om virkninger av én type bruk på andre brukerinteresser, og om hvilke faktorer som bidrar til å øke eller redusere konfliktnivået.

Behovet for kartlegging og kunnskap

Kunnskap om naturtypene i kystsonen, deres miljøstatus og utvikling og ulike arters miljøkrav er nødvendig for å kunne fastsette bæreevne, kapasitet og egnethet for ulike typer verdiskaping. I og med at miljøtilstanden for en stor del er et resultat av samfunnsmessig bruk og produksjon, er det også viktig å skaffe til veie kunnskap om de økonomiske, politiske og sosiale sammenhengene.

Vi må kartlegge de ressursene vi har. På land har vi etter hvert gode kart som viser miljøforhold og natur- eller kulturverdier, men om forholdene under havflaten vet vi nesten ingen ting. Tvedestrand kommune er imidlertid i ferd med å få gode kart over sine sjøområder gjennom et samarbeid med Havforskningsinstituttet og andre. Slike kart er nyttige i lokal og regional planlegging for at utbygging ikke skal ødelegge viktige, undersjøiske "biologiske verdier".

Med støtte fra Fiskeridepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet og i samarbeid med Fiskeridirektoratet og andre, har Havforskningsinstituttet laget en "Veileder i

marinøkologisk planlegging i kystsonen". Veilederen, som finnes på Internett (<http://www.kystsone.no>), skal gi grunnlag for å fremme "naturvennlige" prosjekter.

Et rent kystmiljø

Den norske kystsonen har viktige fortrinn i form av god vannkvalitet, høy naturlig produktivitet og biologisk mangfold, og i det meste av landet er det god plass. En fordobling av verdiene innen den tradisjonelle fiskerinæringen i løpet av den neste 20-årsperioden kan være mulig. Samtidig peker prognosene mot en fortsatt årlig vekst på 10-15 % i havbruksnæringen. Reiseliv og turisme langs kysten er et annet viktig satsingsområde.

Et rent miljø er basis for denne verdiskapingen i kystsonen. Å bevare og dokumentere god miljøkvalitet er helt nødvendig for å få til ønsket vekst innen eksempelvis havbruk, både med hensyn til lønnsom produksjon, kvalitet, matvaresikkerhet og stadig mer krevende markeder.

Økt verdiskaping i kystsonen kommer ikke av seg selv. Vi må velge en offensiv og målrettet strategi basert på solid kunnskap. Norge må ikke komme i samme situasjon som mange andre

land i Europa, der mer enn to tredjedeler av kystlinjen er klassifisert som sterkt truet og delvis ødelagt på grunn av en feilslått forvaltning av kystsonen. Havforskningsinstituttet ønsker å være en premiss- og kunnskapsleverandør for en bærekraftig forvaltning og verdiskaping i kystsonen. I de følgende fem artikler presenteres eksempler på pågående aktiviteter ved instituttet i denne sammenheng.

Summary

Increasing stress to the coastal zone

In Norway we experience an increasing demographic, economic and pollution stress to the coastal zone. More and new stakeholders appear and express their interests. The number and levels of conflicts seem increasing. The situation calls for a long-term perspective and holistic coastal zone management policy based on knowledge in marine ecology, today often named "Integrated Coastal Zone Management". The largest threats to the "living assets" of the coastal zone are overexploitation, habitat destruction and pollution. The Institute of Marine Research is about to increase the efforts on being a source of knowledge in marine ecology to support a sustainable management of the coastal zone with its living resources.